

Lugupeetud justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta

Pöördume Teie poole võrdse kohtlemise võrgustikuga, mis koondab võrdse kohtlemise ja vähemusgruppide heaolu eest seisvaid vabaühendusi. Meedia kaudu on meieni jõudnud info karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse (vaenu õhutamine ja vaenumotiiviga kuriteod) eelnõu kohta. Kuna vaenukõne ja -kuritegude potentsiaalseteks ohvriteks on vähemus- ja sihtgrupid, keda meie liikmed esindavad, siis soovime olla protsessi kaasatud ja edastame Teile meie ühisarvamuse eelnõule.

Alustuseks avaldame nõrdimust, et sedavõrd olulise eelnõu valmimise ja tagasisidestamise protsessi ei ole meie teada vähemuste õiguste ja inimõigustega tegelevaid vabaühendusi kaasatud. Kahjuks ei ole tegu esmakordse juhtumiga. 30. mail 2023. aastal avaldasime tollasele justiitsminister Kalle Laanetile samamoodi kahetsust, et vabaühendusi ei kaasatud karistusseadustikku, kriminaalmenetluse seadustikku ja väärteomenetluse seadustikku ehk siis vaenu õhutamist ja vaenumotiiviga kuritegusid reguleeriva eelnõu protsessi¹. Eesti on demokraatlik ja inimõigusi austav riik ning kodanikuühiskonna kaasamine teda puudutavasse õigusloomesse võiks ja peaks olema norm. Seega loodame, et edaspidi leiab Justiits- ja Digiministeerium võimalusi kodanikuühiskonna sisuliseks ja tegelikuks kaasamiseks.

Euroopa Liidu õiguse rakendamine

Vabaühendustena hindame kõrgelt väljendusvabadust, mis on demokraatliku ühiskonna üks alusväärtusi. Tegu on põhiõigusega, mis võimaldab erinevaid seisukohti ja pidada ühiskonnas vabalt arutelusid. Samas on teada, et vabadusi võib ja saab piirata riigi julgeoleku huvides ja ka teiste isikute põhiõiguste ning ühiskonna üldiste huvide kaitseks.

Vaenu õhutamine kahjustab ühiskonna turvalisust ja teatud grupe eriliselt, mistõttu on kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides kehtestatud piirangud vaenu õhutamisele. Eesti oma ebapiisava regulatsiooniga on siiani vaeslapse rollis. Tunneme seetõttu heameelt, et Eesti liigub lõpuks edasi Euroopa Liidu 2008. aasta raamotsuse 2008/913/JSK ülevõtmisega. Nagu eelnõu koostajadki tõdevad, kujutavad vaenu õhutamine ja vaenukuriteod ohtu põhiõigustele ja -väärtustele, sealhulgas inimväärikusele ja võrdsusele.

Kaitstud tunnused

Tunneme heameelt, et uue kaitstud tunnusena on eelnõus toodud sisse puue, mida KarS-i paragrahv 151 varem ette ei näinud. Eesti Puuetega Inimeste Koja ja Eesti Inimõiguste Keskuse koostöös uurisid Balti riikide õiguseksperdid puuetega inimeste kogemusi ja kokkupuuteid vaenukõne ja -kuritegudega. Projekti tulemusel valmisid soovitusel riigile, kuidas paremini adresseerida puuetega inimese vastu suunatud ja seni liialt vähe tähelepanu saanud vaenukuritegusid².

¹ Võrdse kohtlemise võrgustiku arvamus vaenu õhutamist ja vaenumotiiviga kuritegusid reguleerivale eelnõule. 30. mai 2023. https://humanrights.ee/app/uploads/2023/05/KarS_mai2023_VKV.pdf

² Puuetega inimeste vastu suunatud vaenukuriteod Eestis, Lätis ja Leedus. Poliitikasoovitused 2019. <https://humanrights.ee/app/uploads/2020/04/Inim%C3%B5iguste-keskus-Poliitikasoovitused-ET.pdf>

Kuigi tunnuste kaitseala laiendamine on positiivne samm, tekitab küsimusi, miks ei ole lisatud teisi gruppe, kelle õigused vajaksid samuti kaitset, näiteks võrdse kohtlemise seaduse § 1 lg 1 sisalduvat vanust. Kui on plaanis laiendada loetelu tänases KarS §-is 151, siis oleks vajalik kaaluda, milliseid gruppe võiks regulatsioon veel puudutada. Oleme varemgi ministeeriumi tähelepanu juhtinud asjaolule, et Euroopa Komisjon on võtnud kaitstud tunnuste loendamisel tänast reaalsust arvestava laia vaate: „Vihkamine on muutumas peavooluks, mis on suunatud üksikisikute ja inimrühmade vastu, kellel on või kellel tajutakse olevat ühine tunnus nagu rass, etniline päritolu, keel, usutunnistus, rahvus, vanus, sugu, seksuaalne sättumus, sooline identiteet, sooväljendus, sootunnused või muu põhitunnus või nende kombinatsioon.“³ Peame seega eriti vajalikuks lisada kaitstud tunnuste loetelusse vanuse, soolise identiteedi, sootunnused ja soolise eneseväljenduse. Sama kehtib plaanitava KarS §58 punkt 14 tunnuste loetelu suhtes.

Muud probleemkohad ja põhiseaduse võrdsuspõhiõiguse rikkumine

Eelnõu juures on teisigi probleemkohti. Eelnõus tõdetakse tänase KarS § 151 probleeme, näiteks: „Sealjuures ei pruugi alati olla võimalik tõmmata võrdusmärki konkreetse avaliku üleskutse ning sellele järgnenud raske tagajärje vahel. Küll aga loovad tõsiselt võetavad avalikud üleskutsed vägivalda ja vaenamist normaliseeriva fooni.“ või „Tõenäosus, et keegi võiks vastutada KarS-i § 151 lg-s 2 sätestatud kuriteo eest, on kaduvväike /.../.” Samas on eelnõus seisukoht: „Ehkki kriminaalstatistika ei viita vajadusele karistusi karmistada, nõuab nimetatud viie tunnuse alusel vaenu õhutamise kuriteona karistamist raamotsus.“ Ehk siis tuuakse väga asjakohaselt eelnõus välja tänase regulatsiooni puudused, kuid samas tõdetakse, et statistiliselt pole valdkonnas erilisi probleeme. On alust eeldada, et just tänane puuduv või väga piirav valdkonna regulatsioon on põhjuseks, miks kriminaalstatistika näitab probleemi väidetavat puudumist. 2024. aastal registreeriti KarS-i § 151 alusel vaid üks väärtegu ja üks kuritegu⁴.

Eelnõu koostajad viitavad, et seadust muudetakse raamotsusest tulenevate nõuete tõttu. Samas näitab nii puuduv statistika kui ka eelnõus endas ära toodud seisukoht, et sõnade ja tagajärje vahel on keeruline alati seost tuvastada (tagajärjedelikt). Ehk Eesti ei vaja paremat, nii sõnavabadust kui vähemuste põhiõigusi austavat uut regulatsiooni, üksnes Euroopa Liidu õiguse tõttu, vaid ka põhjusel, et meie enda karistusõigust selgemaks ja toimivamaks muuta.

Lisaks on äärmiselt kahetsusväärne, et kuna eelnõu piirdub vaenu õhutamise reguleerimisega vaid Euroopa Liidu miinimumiga, siis luuakse Eesti õiguskorda taas - sarnaselt võrdse kohtlemise seadusele - erinevate vähemuste vahele kaitstuse hierarhia. Ehk nähakse ette, et avalik üleskutse diskrimineerimisele, vihkamisele või vägivallale on karistatav kuriteona üksnes rahvuse, rassi, nahavärvi, päritolu või usutunnistuse alusel. Samas teiste kaitstud tunnuste puhul vaenu õhutamine jääb sarnaselt kehtivale regulatsioonile väärteks. Selline lähenemine õõnestab selgelt meie põhiseaduse paragrahvis 12 sisalduvat põhimõtet, et kõik on seaduse ees võrdsed. Isegi Euroopa Liidu õiguse ülevõtmine ei tohi olla õigustus uute hierarhiate ja ebavõrdsuse tekitamiseks erinevate vähemusgruppide vahel.

³ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja Nõukogule: Kaasavam ja kaitsvam Euroopa: vaenukõne ja vaenukuritegude lisamine ELi kuritegude loetellu. Brüssel, 9.12.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021DC0777>

⁴ Justiits- ja Digiministeerium. 2024. Vastus päringule. 29.09.2025.

Ühiskondlikud hoiakud

Uuringute kohaselt on Eesti ühiskonnas selge hoiak, et vaenukõne on probleem, millega riik peaks tegelema. Riigikantselei poolt tellitav avaliku arvamuse seireuuring uurib muuhulgas ka teemasid, mis valmistavad Eesti inimestele muret ja stressi. 17.–21. septembri 2025 seiretsükliks tõdes 58% vastanutest, et neile valmistab vaenukõne levik väga suurt või pigem suurt muret ja see number on aastase seiretsükli jooksul suurenenud. Näiteks töö või sissetuleku kaotus valmistab stressi 60%-le vastanutest, mis on võrreldav suurusjärgk.⁵

2023. aastal valminud avaliku arvamuse uuring uuris muuhulgas ka Eesti inimeste seisukohti LGBT teemadel. 55% inimestest leiab, et geide ja lesbide suhtes avalik vaenu õhutamine peaks olema kriminaalkorras karistatav⁶.

Loodame, et Teil õnnestub eelnõus sisalduvaid kitsaskohti arvesse võtta, et valmiv eelnõu arvestaks päriselt kõikide vähemustega, suurendaks inimõiguste kaitset ning looks päriselt toimiva karistusõigusliku regulatsiooni vaenu õhutamise piiramiseks.

2013. aastal loodud võrdse kohtlemise võrgustik koondab vabaihendusi, mille üks põhitegevusi on seista oma sihtrühma võrdsete õiguste tagamise eest. Ligi 12 aastat on meie võrgustiku üks peamisi huvikaitse eesmärke olnud võrdse kohtlemise seaduse tunnuste hierarhia kaotamine ja kõikidele vähemusgruppidele ühetaolise kaitse tagamine. Lisaks oleme seisnud inimõiguste ning vähemuste ja haavatavate gruppide eest mitmetes teistes valdkondades, mis otsesemalt või kaudsemalt on võrdse kohtlemisega seotud.

⁵ Turu-Uuringute AS. 2025. [Avaliku arvamuse seireuuring, 24. seire](#). 01.10.2025.

⁶ Avaliku arvamuse uuring LGBT teemadel, Turu-uuringute AS (tellijä: Eesti Inimõiguste Keskus), aprill 2023. https://humanrights.ee/app/uploads/2023/05/2023-04-LGBT-aruanne_avaldamine.pdf